

Qafqaza gəlmə etnos olan ermənilər, tarixən, Azərbaycan ərazisində yayılıb məskunlaşma prosesində xristian dini amilindən fətnəkarlıqla və qəsbkarlıqla istifadə etmişlər. Rusiya imperiyası Şimali Azərbaycanı işğal etdikdən sonra isə bu vətənsiz və dövlətsiz toplumu İrandan və Türkiyədən kütləvi surətdə İrəvan və Qarabağ ərazisinə köçürməklə erməni kilsəsinin orta əsrlərdən bu ərazidə rəvac verdiyi yerli alban kilsəsinin qriqorianlaşdırılması və xristian türk əhalinin həylləşdirilməsi prosesini başa çatdırmışdır.

UNESCO-ya müraciət edərək, tarixi abidələrimizin qorunması, bərpasına yönəlik çağırışlar edib. Bu çağırışlar, nəhayət, nəzərə alınmalı və Azərbaycanla bağlı məsələyə ədalətlə yanaşılmalıdır. Ermənistan işğal etdikləri Azərbaycan ərazilərində xristianlıq dövrü və xristianlığa qədər olan tarixi mədəniyyət abidələrini erməni kilsəsi və ya erməni monastrı kimi dünyaya təqdim edir. Ermənilərin barmaqla sayıla bilən kilsələrindən biri Bakıdadır ki, o da

Xristian dövrü abidələrimiz xalqımızın qiymətli tarixi sərvətidir

Bu dini-siyasi ekspansiyanın nəticələrindən Azərbaycana qarşı ərazi iddialarında ideoloji əsas kimi saxtakarlıqla faydalanan erməni millətçiləri Qarabağın işğalı dövründə əsrlər boyu xalqımıza məxsus olmuş xristian dövrü abidələrinin özlərinə sərf edənlərini dəyişdirərək mənimsəməyə cəhd göstərmiş, buna nail ola bilmədikdə isə yerdə qalan tarixi obyektləri məhv etmişlər. Qarabağ işğaldan azad dildikdən sonra 30 illik təcavüzkarlıq siyasəti iflasa uğramış erməni ideoloqları Qərbin xristian mərkəzlərində özlərinə yeni dayaqqlar yaratmaq üçün guya, Azərbaycanın “erməni qriqorian məbədlərini dağıtması” adı altında böhtançı təbliğatı körükləməyə başlamışlar.

Erməni millətçilərinin və qriqorian kilsəsinin dini-mədəni təcavüzkarlığı ölkəmizdə zaman-zaman cavablandırılsa da, işğaldan sonrakı dövrdə bu saxtakarlığın və böhtançı təbliğatın daha əhatəli və dərinlən tədqiq edilməsi və qarşısının qətiyyətlə alınması üçün ölkəmizin vətəndaş cəmiyyəti fəalları sistemli fəaliyyətə başlamışlar. Son bir ildə bir qrup tarixçi və ilahiyatçı tədqiqatçının iştirakı ilə gerçəkləşdirilmiş “Ermənilik Alban mədəniyyətinə qarşı (Xristian dövrü mədəniyyət və tarix abidələrinə erməni təcavüzü)” layihəsi bu yaxınlarda başa çatdırılmış, Azərbaycan və rus dillərində ictimaiyyətə təqdim edilmək üçün kitab şəklində çap edilmişdir.

Bu dəyərli layihə ərəb filologiyası üzrə fəlsəfə doktoru, tanınmış yazıçı, Əməkdar jurnalist, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv Ölkələrin Jurnalistlər Assosiasiyasının sədri Fazil Abbasovun rəhbərliyi ilə həyata keçirilmişdir. Baş məsləhətçi görkəmli islamşünas alim, “İrşad” Araşdırmaları Mərkəzinin direktoru Rafiq Əliyev və məsləhətçi Alban-udin dini icmasının sədri Robert Mobili erməni qriqorian kilsəsinin alban apostol kilsəsinə qarşı tarixi düşmənçiliyinin sübuta yetirilməsində yaxından iştirak etmişlər. Erməni vandallarının Qarabağın xristian dövrü abidələrinə qarşı törətdikləri cinayətləri ardıcıl olaraq izləyib, tədqiq edib dünya ictimaiyyətinə çatdıran Azərbaycanın İşğal Olunmuş Ərazilərindəki Tarix və Mədəniyyət Abidələrinin Müdafiə Təşkilatı İctimai

Birliyinin sədri Faiq İsmayilov layihə materiallarını kitab şəklində işləmişdir. Yeni nəşri rus dilinə tərcüməçi Aygün Ramazanova çevirmişdir. Kitab Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə “Qanun” nəşriyyatında işıq üzü görmüşdür.

Layihə rəhbəri Fazil Abbasov aparılmış tədqiqat barədə oxuculara məlumat verərək bildirir ki, kitabda toplanmış materiallar Azərbaycan ərazisindəki xristian dövrü abidələrinə, xüsusən işğal dövründə Qarabağdakı alban dini məbədlərinə qarşı törədilmiş misilsiz vandalizm və kütləvi mənimsəmə hallarını konkret faktlar və tarixi dəlillər əsasında əks etdirir. Bu materiallar Qarabağ təcavüzkarlığı iflasa uğramış erməni millətçi dairələrinin və onların havadarlarının Azərbaycanada erməni məbədlərinin, guya dağıdılması ilə bağlı yalanlarının ifşa edilməsinə tutarlı cavabdır.

Kitabın müəllifi Faiq İsmayilov isə nəşrin girişində qeyd edir ki, dünyada ikili standartların hökm sürdüyü, beynəlxalq siyasət və diplomatiyada xristian təəssübkeşliyinin üstünlük təşkil etdiyi bir vaxtda erməni vandalların Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində törətdikləri kütləvi dağıntıları, mədəni irsə qarşı vəhşiliyi görmək istəməyən bəzi xarici qurumlar əksinə, Azərbaycanı “erməni dini abidələrinə qarşı düşmən münasibətdə” günahlandırmağa çalışır:

– Bununla bağlı ötən aylarda bir qrup Azərbaycan QHT-ləri Ermənistan ərazisində olan Azərbaycanın milli-mədəni dəyərlərinin bugünkü vəziyyətinin yoxlanılması ilə bağlı

yüksək səviyyədə qorunur. Eyni zamanda, ermənilərin Şuşa şəhərində “Qazançı” adlandırdığı kilsəsi də yoxdur. Bu, rus-provaslav kilsəsidir. Çar Rusiyası Azərbaycan ərazilərini işğal edəndə regionlarda yerləşdirdikləri əsgərlər üçün ibadət yerləri də hazırlamaq istəyirdilər. Şuşa şəhərində xanlığın divanxanası üzərində bir zəng qurdular ki, əsgərlər orda ibadət etsinlər. Sonralar sovet dövründə bu ibadət yeri rus-provoslav kilsəsi formasında inşa olunub. Burada ermənilərə, erməniçiliyə aid heç nə yoxdur.

UNESCO Ermənistan ərazisində yerləşən tarixi və mədəniyyət abidələrimizin mövcudluğunu araşdırmaqlıdır. Burada bazillikalar, məbədlər, alban dövrü abidələri, yəni xristian dövrünə qədər xeyli abidələr mövcuddur. Eyni zamanda, islam dövrü abidələri – məscidlər, türbələr, qəbiristanlıqlar, qəbirüstü abidələr və sair var. Eramızdan əvvəl I–II minillikdən bu yana həmin ərazilərdə mövcud olan bütün tarix və mədəniyyət abidələri Oğuz Mədəniyyəti, Alban dövrü mədəniyyəti, İslam dövrü mədəniyyətini əhatə edir. Ermənilər bu ərazilərdə sıx halda yaşamadıqları üçün onların mədəniyyətini əks etdirən heç bir şey yoxdur.

30 ilə yaxın müddətdə Azərbaycan əraziləri Ermənistanın işğalı altında qalanda ordaki tarix və mədəniyyət abidələrinin vəziyyətini yoxlamaq üçün monitoring qruplarının yaradılması üçün dəfələrlə UNESCO-ya müraciət etdik. Müraciətlərimizin hamısı cavabsız qaldı və yaxud da rədd edildi. UNESCO hətta

ermənilərin şantajına uyaraq Bakıda və işğaldan azad olunmuş ərazilərdə erməni abidələrinin azərbaycanlılar tərəfindən dağıdılması təhlükəsini bəhbəhlə qəbul etdi. Əslində, adları çəkilən abidələrin heç birində erməni izi, erməni mədəniyyətinə aid heç nə yoxdur.

Müəllif daha sonra bildirir ki, biz tədqiqatımızı bir daha UNESCO-ya ünvanlayaraq onun nümayəndələrinin ölkəmizə gəlməsini gözləyirik. Biz layihəmizin materiallarını geniş yaymaqla və UNESCO-da qəbul etdirməklə Ermənistan və Azərbaycan ərazilərindəki tarix və mədəniyyət abidələrimizin, hətta alban dövrü xristian abidələrinin ermənilər tərəfindən necə dağıdıldığını, qəddarlıqla yox edildiyini nümayiş etdirə bilərik.

Sonda xatırladaq ki, bu günlərdə ABŞ Dövlət Departamentinin dünyada dini etiqad azadlığının vəziyyəti ilə bağlı 2021-ci il üçün illik hesabatında Avropa Şurası Parlament Assambleyası tərəfindən qəbul edilən “Ermənistan və Azərbaycan arasında münəqışənin humanitar nəticələri – Dağlıq Qarabağ münəqışəsi” adlı qətnaməyə əsaslanaraq, vurğulanmışdır ki, əvvəllər işğalçı Ermənistanın dəstəklədiyi separatçıların nəzarətində olan və sonradan Azərbaycan tərəfindən azad edilən ərazilərdə törədilən dağıntılara, xüsusilə də Ağdam, Füzuli və digər yayayış sahələrinin izlərinin itirilməsinə, talanmasına, habelə son 30 il ərzində mədəni irsin istismarına görə Ermənistan məsuliyyət daşıyır.

Hesabatda vurğulanmışdır ki, Azərbaycanın işğalçıdan təmizlənen ərazilərinə səfər etmiş diplomatların, vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin və jurnalistlərin sözlərinə görə, Ermənistanın nəzarəti altında olarkən bu torpaqlarda yüzrlə abidə, o cümlədən, regionun etnik azərbaycanlıların istifadə etdiyi məscidlər, ziyarətgahlar talanıb, vandalizmə, təhqirlərə məruz qalıb və ya tamamilə dağıdılıb.

Sənəddə, həmçinin vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnkişaf Proqramının və Azərbaycan hökumətinin fikrincə, respublikamızın azad olunmuş ərazilərinin

ermənilər tərəfindən geniş şəkildə minalanması şəhər və kəndlərdəki yüzrlə dini obyektin böyük əksəriyyətinə girişi qeyri-mümkün edib və o abidələrə dəyən ziyanın həcmnin müəyyənəşdirilməsini mümkünəşləşdirib.

İşğaldan azad edilən ərazilərdəki dağıntılar Birinci Qarabağ müharibəsindən sonrakı dövnmədə törədilib. Əvvəlcə evlərin və sosial obyektlərin tikinti materialları, dam örtükləri və pəncərələri oğurlanıb, daha sonra isə Azərbaycanın mədəni irsi dağıdılıb, təbii sərvətləri talan olunub. Bütün bunları nəzərdə tutan dövlətimizin başçısı çıxışlarının birində deyib: “Bunu hansısa başqa planetdən gələn yadplanetli yox, erməni edib. Özü də Birinci Qarabağ müharibəsi dövründə yox, müharibədən sonra məqsədyönlü şəkildə, barbar kimi, vəhşi kimi, vandal kimi, bir-bir evlərin kərpiclərini, daşlarını söküb aparıb özləri üçün daxmalar tikiblər”.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bu vəhşiliyi və saxtakarlığı kəskin ittiham etmişdir: “Biz işğaldan azad edilmiş ərazilərə dərhal müxtəlif ölkələrdən olan diplomatların, jurnalistlərin, ictimaiyyət nümayəndələrinin səfərlərini təşkil etdik. Onlar hamısı şokda idi. Elə biz hamımız da. Orada olan hər birimiz, sadəcə, şok vəziyyətinə düşürdük. Ona görə ki, biz vandalizmin və barbarlığın miqyasını bilmirdik. Bu da ermənilərin bütün ideoloji konsepsiyasını tamamilə alt-üst edirdi ki, guya, onlar sivil xalqdır, qədim xalqdır, barbar müsəlmanların əhatəsində qalıblar. Qafqazda xristianlığın nəticəsi olan nəcib xalqdır. Məgər nəcib xalq belə hərəkət edə bilərmiz?”.

Bütün bunları həyasızlıqla unudurmağa çalışan, özlərini “sivil, mədəni xalq” adlandıran, Azərbaycanı isə, guya, tarixən və indinin özündə də onlara zülm edən ölkə kimi tanıtməyə çalışan erməni vandalları Qarabağda bütün dağıntıları məqsədli şəkildə həyata keçiriblər. Onlar Ermənistan ərazisindəki torpaqlarımızda, Qarabağda və ətraf rayonlarda azərbaycanlılara aid tarixi mirasları viran qoymaqla, xristian dövrü abidələrimizi öz adlarına çıxmaqla azərbaycanlıların bu ərazilərdəki mədəni kimliyini itirmək məqsədi güdüblər.

Lakin tarixin mötəbər izlərini itirmək mümkün deyil. Tarix təsdiq edir ki, Azərbaycan ərazisindəki xristian dövrü abidələri xalqımızın qiymətli mədəni irsi, təkzibedilməz mənəvi sərvətidir.

Tahir AYDINOĞLU,
“Xalq qəzeti”